

WIJZEN NAAR LAGE RENTE TE MAKKELIJK

Pensioenen al langer broos

SAMEER VAN ALFEN

AMSTERDAM – Dat Nederlandse pensioenfondsen nu in zwaar weer verkeren, komt niet louter en alleen door de eurocrisis. Bestuurders houden weliswaar bij hoog en laag vol dat de huidige situatie, waarin stevige kortingen steeds dichterbij komen, ze min of meer is overkomen. „Maar de afgelopen decennia is er op verschillende momenten nagelaten om ons stelsel te hervormen”, zegt dr. Jan Tamerus. „Daar plukken we nu de wrange vruchten van.”

Tamerus promoveerde vorig jaar op de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel. In zijn proefschrift geeft hij een uitgebreide analyse van waar het fout is gegaan met de goudgerand veronderstelde oude dag. „Natuurlijk hebben de banken- en schulden crisis van de afgelopen paar jaar de tekortkomingen onder een vergrootglas gelegd. Maar voor de structurele oorzaken moet je verder terug in de tijd. Eigenlijk naar het moment waarop wij het pensioen vormgaven na de Tweede Wereldoorlog.”

Destijds werd het aanvullende pensioen, dat werknemers opbouwen via hun baas, gespaard op basis van het zogeheten eindloon. Tamerus: „Dat betekent dat alle opgebouwde rechten steeds met terugwerkende kracht werden omgerekend naar het laatstverdiende salaris. Terwijl iemand in de eerste jaren van zijn carrière een

premie betaalde die paste bij een veel lager salaris. En nog belangrijker: de rechten waren 'onvoorwaardelijk'. In de praktijk mocht er niet aan getornd worden."

Volgens de wetenschapper, tevens actuaaris bij pensioenbelegger PGGM, hadden we toen al kunnen weten dat dit systeem veel te duur was. „Het Philips-pensioenfonds schafte het eindloonstelsel in 1929 af, omdat het onbetaalbaar bleek. Maar na de Tweede Wereldoorlog werd eindloon weer van stal gehaald, mede onder druk van de vakbonden. Er werd toen weinig rekenschap gegeven van de vergrijzing die op termijn zou toeslaan. Waardoor de toegezegde pensioenen steeds minder zouden worden gedekt door de ingelegde premies."

Naast de invoering van het eindloon wijst Tamerus erop dat de premies jarenlang laag zijn gehouden, terwijl deze eigenlijk hadden moeten stijgen. „Zo werd het systeem in de loop der jaren vervolmaakt. Een goed voorbeeld is dat pensioenachterstanden die vrouwen in het verleden hadden opgelopen, werden ingehaald. Dit bracht extra kosten met zich mee, maar die werden niet vertaald in hogere premies."

Het tegengestelde bleek zelfs waar: in de jaren tachtig daalden de premies juist (zie illustratie). Dit werd mede in de hand gewerkt door het kabinet-Lubbers. Dat zag met lede ogen aan hoe de pensioenkas uitpuilde, terwijl de economie in zwaar weer verkeerde. In 1987 werd er dan ook een wetsontwerp gepubliceerd, dat inhield dat pensioenfondsen bij een te rooskleurige financiële positie belasting moesten betalen. Zij reageerden hierop met diverse premieverlagingen, 'premievakanties', terugstortingen richting het bedrijf en pensioenverbeteringen."

De overheid zag pas in de jaren negentig in dat het pensioenstelsel onhoudbaar was geworden door de opkomende vergrijzing en het gegeven dat mensen steeds ouder werden. Ook voor dat laatste hadden de deelnemers eigenlijk nooit premie betaald. Het kabinet-Kok zette in op langer doorwerken. Er werd in 1997 een convenant gesloten met de sociale partners waarin dit werd geregeld. De vut, een tijdelijke maatregel waarbij ouderen eerder stopten met werken om plaats te maken voor jongeren, zou worden afgeschaft.

Tamerus: „Maar de sociale partners hebben langer doorwerken steeds voor zich uit kunnen schuiven. Eerder stoppen met werken werd inmiddels gezien als een ongeschreven recht. Vut werd binnen het pensioenfonds omgezet in prepensioen. Een verkeerde stap, want zo kregen oudere werknemers nog meer rechten, waardoor er van langer werken weinig terecht kwam."

Dat de fondsen ermee wegwamen decennialang niet te hervormen, komt volgens de actuaaris door de voortdurende voorspoed in de jaren tachtig en negentig. „Er was toen sprake van hoge rendementen en lage inflatie. Pas als gevolg van de 'dotcomcrisis' begin deze eeuw zijn de dure eindloonregelingen omgezet in middelloonregelingen. Tegenwoordig wordt er nog slechts pensioen opgebouwd over het gemiddeld verdiende salaris. En worden pensioenen niet automatisch meer aangepast aan de inflatie. Een eerste stap."

De recente banken- en schulden crisis heeft geleid tot het besef dat het pensioenstelsel toch echt aan versoering toe is. Inmiddels is er een pensioenakkoord gesloten waarin de pensioenleeftijd meestijgt met de levensverwachting. En de pensioenen meer meebewegen met de ontwikkelingen op de financiële markten. In die zin past het akkoord in de visie die Tamerus zelf heeft neergelegd in zijn proefschrift. „De opzet van ons pensioenstelsel was goed. Maar er zat een aantal weeffouten in. Die zijn nu grotendeels opgelost."